

Bottom-up input voor een succesvol gebiedsproces

Het platteland in en rond Natura 2000-gebieden staat voor een grote transitie om aan de natuurdoelen te kunnen voldoen. Maar hoe is te voorkomen dat dit top-down gebeurt? Op initiatief van de FPG vindt op de Brabantse Wal een project plaats dat bottom-up werkt en concrete oplossingen kan bieden voor gebiedsopgaven, waarbij eigenaren, boeren en andere stakeholders samen keuzes maken voor een succesvolle gebiedstransitie.

Ing. Peter van Houweling, redacteur De Landeigenaar

Het is een zonnige middag in januari wanneer op het bosrijke Landgoed Bieduinen vertegenwoordigers van regionale overheden, BPG Landelijk Brabant, ZLTO en terreinbeherende organisaties samenkomen voor een bijeenkomst over de toekomst van de Brabantse Wal. Landgoed Bieduinen ligt in Putte, in het uiterste zuidwesten van Noord-Brabant, op een steenworp afstand van de grens met Zeeland en met die van België. De Brabantse Wal is een van de twaalf Natura 2000-gebieden in de provincie. In het Natura 2000-gebied en in de overgangsgebieden daar-

“De Gebiedstool biedt eigenaren ondersteuning bij het maken van keuzes”

omheen liggen kansen voor een combinatie van oplossingen voor een sterkere natuur, voldoende en schoon water, een goede bodem en toekomstperspectief voor de landbouw. In de zogeheten groenblauwe gebiedsgerichte aanpak (GGA) werken de organisaties en overheden die zich op het landgoed hebben verzameld, samen aan die doelen.

De Brabantse Wal is een hoger gelegen kwetsbaar natuurgebied dat bestaat uit polders, heiden, zandverstuivingen, vennen, bossen, klei- en zandgronden en zoet en zout water. In het gebied zijn verschillende landgoederen en op de landbouwpercelen groeien akkerbouwgewassen, groenten, gras en mais. Ook zijn er grote terreinen van het ministerie van Defensie, waaronder de militaire Vliegbasis Woensdrecht.

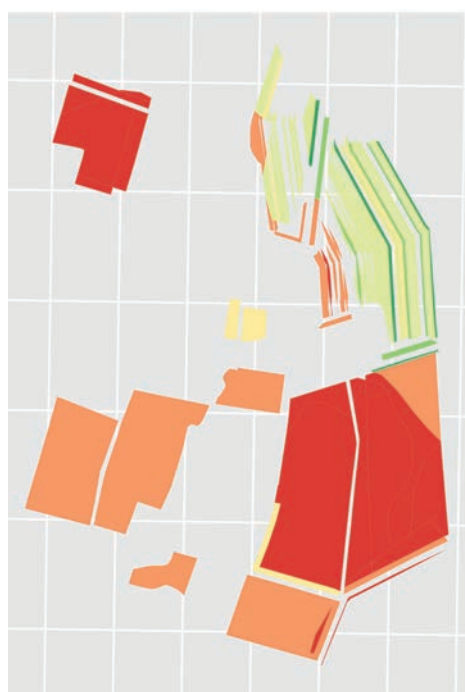
Omdat er in het gebied diverse landgoederen en gronden van particuliere eigenaren zijn, is BPG Vereniging landelijk Brabant een belangrijke partner in de gebiedsgerichte aanpak.

Landgoedmodel biedt perspectief

FPG-directeur Gerbrand van 't Klooster is die middag een van de sprekers. In de visie van de FPG is het zogeheten Landgoedmodel een effectief model voor de transitie van het landelijk gebied zoals op de Brabantse Wal, betoogt hij. Dit model biedt perspectief in gebiedsprocessen. Landgoedeigenaren werken immers al eeuwenlang met een combinatie van natuur, bos, landbouw en andere functies op hun eigendom. Vooral voor de overgangsgebieden tussen natuur en de omgeving is het een nuttig model, legt hij uit.

Verandering van organisch stof gehalte in de bodem in scenario met 10 cm grondwaterstandsverhoging bij huidige teelten (inclusief strokenteelt)

Figuur: Aequator Groen + Ruimte

OS verandering (%)

-0.1 0.0 0.1 0.2 0.3

De FPG heeft daarom bij het ministerie van LVVN een aanpak volgens dit model bepleit. Het ministerie heeft daarvoor ruimte geboden binnen het interbestuurlijk programma Natuur dat werkt aan natuurherstel van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Aan Aequator Groen + Ruimte is gevraagd om dit in de praktijk uit te werken.

“Om inzicht te krijgen in de beste maatregelen voor dit gebied hebben we behoefte aan inzicht in balansen en kringlopen van gewassen, water, koolstof, organische stof, nitraat en natuur”, legt Anne-Marie Majoie uit. Ze is regiomanager Zuid bij de FPG. Dat inzicht is niet alleen nodig op schaalniveau van het hele gebied, maar ook per bedrijf en per perceel.

De Gebiedstool die Aequator heeft ontwikkeld, geeft die informatie. “Het biedt eigenaren ondersteuning bij het maken van keuzes”, zegt Majoie.

Het centrale idee bij deze aanpak is de ontwikkeling en optimalisatie van het Landgoedmodel als sleutel om functies en verdienmodellen in het gebied te integreren.

Het merendeel van de landgoederen in het gebied is voor een belangrijk deel van hun inkomsten afhankelijk van de pacht en erfpacht van landbouwgrond. De toekomst van de meeste landgoederen is hierdoor mede afhankelijk van een toekomstbestendige landbouw. Het doel is een duurzame en toekomstbestendige invulling van particuliere landgoederen. Op een landgoed komen immers voor landbouw en natuur de schaalniveaus samen: perceel, bedrijf en gebied. Daarom biedt het landgoed het ideale schaalniveau om balansen inzichtelijk te maken. In dit onderzoek is getracht om die balansen, interacties en afwentelingen op deze drie schaalniveaus in beeld te brengen.

De aanpak van het project richt zich op het hele gebied waarin de landgoederen liggen, maar er is ingezoomd op vier landgoederen.

Gebiedstool geeft informatie

Miriam van Meeteren en Peter Sloot van advies-

bureau Aequator leggen tijdens de bijeenkomst de achterliggende visie uit en voor welke aanpak is gekozen in de afgelopen periode. Na kennismakingsronden met boeren en eigenaren en rentmeesters van de landgoederen, is gestart met een inventarisatie. Daaruit bleek dat er sprake is van een ‘enorme diversiteit’ bij de agrarische bedrijven.

De volgende stap was het veldwerk, zoals het in kaart brengen van bodemprofielen en de waterhuishouding, en van de interactie tussen het landbouwkundig gebruik en de natuurfuncties.

Met de zelf ontwikkelde ‘Gebiedstool’ bracht Aequator de huidige situatie in beeld. Het adviesbureau maakte een uitgebreide inventarisatie van de percelen op basis van het landgebruik van de laatste veertien jaar en van zaken als gewasopbrengst, organische stofgehalte, stikstofbalans, biodiversiteit en beschikbaarheid van water.

Vervolgens is voor de vier landgoederen in beeld gebracht wat de effecten zijn van scenario’s als verhoging of verlaging van het grondwaterpeil, de overstap van gangbare naar biologische teelt en andere maatregelen.

Die effecten zijn bekeken voor tal van facetten, zoals gewasopbrengsten, het gehalte organische stof, stikstofuitspoeling en natuurwaarden. Daarbij kan met deze Gebiedstool in- en uitgezoomd worden: van gebiedsniveau naar bedrijfsniveau en perceel-niveau, en andersom.

Deze aanpak geeft inzicht in de effecten die optreden wanneer er aan bepaalde knoppen wordt gedraaid, legt Van Meeteren uit.

Ze benadrukt wel dat de Gebiedstool inzicht geeft, maar geen middel is om op af te rekenen. “Het is een middel om de discussie beter te kunnen voeren, een basis voor een goed gesprek. Je kunt er niet op beoordelen en het is ook geen middel voor monitoring. Het kan wel een middel zijn voor doelsturing.”

Toekomstbestendig landgoed

FPG-regiomanager Majoie sluit daarop aan: “Het

Strokteelt op een van de landgoederen, die rechtsbovenin is te zien op het kaartje. Foto: Aequator Groen + Ruimte

Topambtenaar Fischer: “Nuttige aanpak”

Pim Fischer is een van de vertegenwoordigers van het ministerie van LVVN tijdens de bijeenkomst op Landgoed Bieduinen in Putte. Hij is onder andere voorzitter van de Stuurgroep Programma Natuur van het ministerie van LVVN. Fischer is positief over de aanpak: “Dit kan behulpzaam zijn voor gebiedsprocessen om oplossingen te vinden die op de ene plek anders kunnen zijn dan op een andere plek.”

Pim Fischer, ministerie van LVVN: “Dit kan behulpzaam zijn voor gebiedsprocessen om oplossingen te vinden die op de ene plek anders kunnen zijn dan op een andere plek.” Foto: Peter van Houweling

maakt inzichtelijk: ‘Als ik aan die knop draai, wat is dan het effect?’; en ook: ‘Welke type landbouw past waar?’ Niet overal past hetzelfde. Welke percelen zijn bijvoorbeeld geschikt voor biobased gewassen?’

Majoie legt uit dat het doel is om inzichtelijk te maken wat waar het meest geschikt is. “Dat inzicht ondersteunt het gesprek, vooral met de eigenaren in de overgangsgebieden rondom Natura 2000, over de te nemen maatregelen en over handelingsperspectieven op landgoed- en gebiedsniveau, zowel voor de eigen huidige als voor nieuwe bedrijfsactiviteiten. Zo kan in nauwe samenwerking tussen verpachter en pachters gewerkt worden aan een strategisch ontwikkelingsplan voor een toekomstbestendig landgoed.”

Draagkracht en draagvlak

Die handelingsperspectieven zullen ook worden weergegeven op zogeheten menukaarten. Deze visualiseren voor eigenaren en beheerders van landgoederen en voor boeren welke gezamenlijke keuzes passen bij het gebied, bij hun bedrijfsvoering en bij de gebiedsopgaven.

De menukaarten zijn ondersteunend voor bedrijfsplannen om daadwerkelijk te werken aan de gebiedstransitie, zoals het meer beschermen van natuur, duurzamer bosbeheer, behoud van biodiversiteit en

een blijvend perspectief voor boeren.

Majoie: “De inzet van de Gebiedstool en de menukaarten maakt de keuzes en handelingsperspectieven in het gebied inzichtelijk en zal aansluiten bij de overheidsopgaven in het gebied. Daardoor ontstaat de basis voor een realistische transitie, met als doel ecologische én economische volhoudbaarheid, continuïteit en leefbaarheid. Deze aanpak verbindt het integrale bottom-up denken, dat nu vaak ontbreekt in beleidsprocessen van het top-down gebiedsbeleid met doelen vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG).”

Ze benadrukt dat het project zich richt op het creëren van samenhang en binding in het gebied, waarbij kennis en kunde worden gedeeld om samen het eigenaarschap voor de streek te bevorderen. Door met deze bottom-up aanpak bij te dragen aan het gebiedsproces, wordt draagkracht en draagvlak gecreëerd.

Concrete oplossingen

Majoie is enthousiast over deze aanpak. Maar er is nog meer nodig, geeft ze aan. “Het is de wens van de FPG dat er meer inzicht komt in welke invloed maatregelen die op landbouwpercelen worden genomen, hebben op de natuur. Het is onze ambitie dat die koppeling nog gemaakt wordt in het onderzoek en in de modellen. Dan zou de Gebiedstool in veel andere regio’s waar gebiedsopgaven liggen, ook goed bruikbaar zijn. Het uiteindelijke doel is het bieden van concrete oplossingen voor gebiedsopgaven, waarbij eigenaren, boeren en andere stakeholders samen keuzes maken voor een succesvolle gebiedstransitie.”

Ook Van ’t Klooster ziet veel mogelijkheden voor deze aanpak: “Hiermee ontstaat perspectief in gebiedsprocessen.”

Na afloop van de bijeenkomst praten de aanwezigen verder over dat perspectief tijdens een mooie wandeling door de bossen van Landgoed Bieduinen, met uitleg over het bosbeheer door beheerder Anton Vos.

Landgoedmodel als motor voor transitie

Het centrale idee van het project op de Brabantse Wal is de ontwikkeling en optimalisatie van het zogeheten Landgoedmodel als een sleutel om diverse functies en verdienmodellen in het landelijk gebied te integreren. De denkwijze van landgoederen is immers gericht op de lange termijn en geeft daardoor stabiliteit en continuïteit voor natuur en agrarisch beheer.